

It has been also established that the legislator did not also provide the possibility of appealing a suspicion message in the provisions of the Articles 234, 303 of the Criminal Procedural Code, although there is a judicial practice of investigating judges regarding the cancellation of such a suspicion message. On the basis of the conducted research the authors have offered to make some clarifications to the Art. 234 of the Criminal Procedural Code of Ukraine.

Keywords: *criminal proceedings, search, investigative (search) action, court, investigating judge, prosecutor, procedural chief, European Court of Human Rights, Unified registry of pre-trial investigations, criminal offense, criminal liability.*

УДК 343.9:343.326:2

О. О. СТЕПАНЧЕНКО,

кандидат юридичних наук,

докторант Донецького юридичного інституту МВС України (м. Кривий Ріг)

ЗАГАЛЬНІ ФАКТОРИ ЕТНОРЕЛІГІЙНОГО ТЕРОРИЗМУ

Розглянуто загальні фактори етнорелігійного тероризму. Акцентовано увагу на їх соціальній обумовленості та взаємозв'язку. Підсумовано значущість досліджуваних факторів у поясненні феноменологічно складної природи етнорелігійного тероризму та несприятливих тенденціях його відтворення.

Ключові слова: *детермінація, етнорелігійний тероризм, економічний, політичний, соціальний фактор, глобалізація, кризові явища.*

Stepanchenko, O.O. (2017), "General factors of ethno-religious terrorism" ["Zahalni faktory etnorelihiinoho teroryzmu"], *Pravo i Bezpeka*, No. 3, pp. 84–87.

Постановка проблеми. Виявлення та опис системи дійсних факторів окремого виду злочинів дозволяє забезпечити поступовий перехід від каральної моделі боротьби зі злочинністю до профілактичної, що ґрунтується на усуненні або обмеженні причин та умов відповідного виду злочинів. Як зазначає В. М. Кудрявцев, «вигоди причинного розуміння явищ природи та суспільства полягають у тому, що при такому поясненні виділяється головне в їх розвитку; звертається увага на вирішальні ланки в системі взаємодіючих факторів. Саме причинність, як внутрішній зміст детермінації, та її сутність відповідає на питання, чому відбулася та чи інша подія» [1, с. 228].

Детермінація етнорелігійного тероризму, як до речі, й інших видів тероризму, належить до найскладніших проблем сучасної кримінології.

В останні роки в юридичній літературі простежується системний підхід до цієї складної проблеми і комплексний характер її дослідження, і хоча в науці не існує єдиної теорії причин злочинності, проте не підлягає сумніву наявність низки явищ, які носять факторний характер і перебувають зі злочинністю в причинно-наслідковому зв'язку.

Визначення і дослідження аспектів впливу умов на злочинність передбачає встановлення соціально значущих факторів з метою виявлення існуючих розбіжностей в умовах життя

лояльної до закону частини населення й осіб, які вчиняють злочини, а також додаткове встановлення характерних соціальних детермінант поведінки таких осіб.

А тому, безсумнівно, актуальними є напрями дослідження загальних факторів етнорелігійного тероризму з метою пізнання їх закономірностей, можливостей прогнозування тенденцій поширеності, а також окреслення найбільш ефективних шляхів їх подолання.

Стан дослідження. Наукові проблеми причинності на загальному рівні завжди відзначалися неоднозначністю і дискусійністю, а тому були в центрі уваги вітчизняних і зарубіжних дослідників. Серед них можна назвати таких учених, як Г. А. Аванесов, З. А. Астеміров, В. А. Бурківська, О. М. Джужа, А. І. Долгова, А. Ф. Зелінський, Н. Ф. Кузнецова, Н. С. Лейкіна, А. А. Растегасв та інші. Але спеціально і відокремлено питання стосовно загальних факторів етнорелігійного тероризму не досліджувались, у зв'язку з чим особливого значення набуває всебічне та повне вивчення цих факторів.

Виклад основного матеріалу. Як базову концепцію для опису системи факторів етнорелігійного тероризму нами обрано принцип поділу всіх детермінант злочинності на загальні та специфічні фактори. Згідно з цією концепцією до загальних факторів етнорелігійного

тероризму слід відносити ті детермінанти, які є характерними для злочинності взагалі, тобто виступають тими чинниками, що породжують або сприяють злочинності як соціальному явищу незалежно від окремих її видів та особливостей. Як загальні фактори злочинності в сучасній кримінології виділяють правові, економічні, соціальні, політичні, ідеологічні, організаційно-управлінські, виховні, психологічні фактором [2, с. 81–89].

Основу для поширення етнорелігійного тероризму утворюють стійкі кризові явища в економічній, соціальній і політичній сферах, глибокі економічні та соціальні протиріччя, політична нестабільність, фактичний розкол громадянського суспільства, відсутність у суспільстві згуртованості, монолітності, які супроводжують перехідні періоди в його розвитку в цілому і є характерними для сучасного етапу розвитку нашого суспільства. На VIII конгресі ООН з попередження злочинності та поводження зі злочинцями (Гавана, 1990 р.) корінними причинами тероризму названо бідність, безробіття, безграмотність, відсутність доступного житла, недосконалість системи освіти і підготовки кадрів, відсутність життєвих перспектив, що спонукає окремих людей жертвувати людськими життями, в тому числі і власним, у намаганні досягти радикальних змін [3]. Очевидно, що етнорелігійний тероризм як соціальне явище є характерним для багатьох держав незалежно від рівня їх розвитку. Схожу позицію відстоює Б. К. Мартиненко, який вказує на соціально-економічні кризи як на передумови або витоки екстремізму та тероризму. Аналіз криміногенних детермінант етнорелігійного тероризму дає підстави стверджувати, що дане соціально негативне явище все в більшій мірі виступає як пряме продовження об'єктивних соціальних протиріч, і перш за все у сфері соціально-економічних відносин. І в цьому випадку рушійною силою виступає не стільки сама бідність, скільки найбільша соціальна несправедливість у світі, яка підтримується за допомогою прямого та непрямого тиску та насильства одних прошарків населення над іншими, одних країн над іншими, одних народів над іншими» [4, с. 29].

Таким чином, одним з основних загальних факторів етнорелігійного тероризму виступає *економічний*, який полягає в:

– майновій нерівності, що є первинною передумовою незадоволення власним життям незаможною частиною населення. У багатьох країнах, особливо пострадянського простору і країнах Азії та Африки, спостерігається помітне

зниження життєвого рівня, поєднане зі зростаючою соціальною та майновою диференціацією. На сьогоднішній день, як заявив постійний представник програми розвитку ООН в Україні Ніл Уокер під час презентації звіту ПРООН щодо людського розвитку, в Україні близько 60 % населення живуть за межею бідності [5]. За останні чверть століття Україна, будучи незалежною державою, втратила 40 % своєї економіки, з різних причин країну залишило 9,2 млн громадян, держава пережила кілька економічних криз і накопичила величезний зовнішній борг. За рівнем життя українці залишаються одними з найбідніших у Європі, причому як працездатні громадяни, так і пенсіонери;

– нерівномірному економічному розвитку, що створює феномен безперспективних держав та регіонів з рівнем економіки, який постійно знижується, – з одного боку, і постіндустріального суспільства – з іншого. Існує ряд критеріїв, за яким класифікуються країни світу залежно від загального рівня економічного розвитку. Сюди можна віднести цивілізаційні стадії (аграрну, індустріальну, постіндустріальну), кількісний критерій визначення рівня економічного розвитку (високо розвинуті країни, середнього рівня розвитку, нижче середнього рівня розвитку, бідні і найбідніші країни) та інші;

– об'єктивному прагненні економіки до глобалізації як найбільш оптимальної форми використання засобів та знарядь виробництва. Під *глобалізацією* розуміють процес посилення взаємозв'язку національних економік країн світу, що знаходить своє вираження в утворенні світового ринку товарів і послуг, фінансів, становленні глобального інформаційного простору, перетворенні знань в основний елемент суспільного багатства, виході бізнесу за національні кордони через формування транснаціональних компаній (ТНК) тощо.

Політичні фактори етнорелігійного тероризму. Історія людства характеризується постійною боротьбою за владу, оскільки вона дає можливість розпоряджатися матеріальними багатствами і людьми. Політичні конфлікти та їх загострення є важливим фактором етнорелігійного тероризму.

Основними політичними чинниками злочинності в контексті нашої статті слід назвати:

– об'єктивне намагання держави проникнути в усі сфери соціального життя, встановити над ними контроль та використати у власних інтересах;

– схильність держави та церкви до об'єднання з метою обопільної вигоди при експлуатації духовних потреб людини в релігії;

– наявність у держави інструментів та механізмів, що забезпечують примусове виконання навіть несправедливих норм;

– відчуження більшості населення від прямої участі в реалізації державних функцій і від управління суспільними ресурсами; обмежене коло «обраних», що наділені владними повноваженнями, які в своїй більшості не мають суспільної підтримки;

– об'єктивну неспроможність забезпечити однакове застосування правових приписів до всіх людей і покарання всіх правопорушників;

– велику кількість недостатньо обґрунтованих, з точки зору релігійних норм, винятків із загальних правил;

– об'єктивну схильність держав до міждержавних союзів незалежно від духовної спорідненості населення держав, що об'єднуються;

– кризу управління державним апаратом.

Соціальні фактори. Як відомо, загальні причини злочинності криються у суспільних суперечностях, що існують як «по вертикалі», так і «по горизонталі». Причини злочинності пов'язані з певними конкретними умовами життя суспільства і тому, як це не прикро, є неминучим і природним явищем, що постійно виникає у процесі суспільного розвитку.

Тероризм з'являється, коли суспільство переживає глибоку духовну кризу, насамперед кризу ідеології й державно-правової системи. У цьому суспільстві з'являються різні опозиційні групи – політичні, соціальні, національні, релігійні, – котрим стає сумнівною законність чинної влади. Тероризм має тенденцію до зростання саме у перехідні періоди й етапи життя суспільства, коли у ньому створюється певна

емоційна атмосфера, а нестійкість є основною характеристикою базових взаємин держави і соціальних зв'язків.

Дуже негативним чинником стали і такі соціальні протиріччя, властиві сучасній дійсності, як: 1) протиріччя, зумовлені розколом суспільства на групи з різним економічним становищем; 2) протиріччя, зумовлені поглибленням національних, релігійних суперечок, протистояння регіональних еліт та інших конфліктів; 3) протиріччя, зумовлені руйнацією системи соціальних гарантій життя населення.

Слід відзначити, що більшість названих чинників повністю відповідають сьогоденним українським реаліям, і це дає підстави стверджувати про необхідність негайного перегляду системи протидії терористичним загрозам у нашій країні.

Таким чином, підбиваючи підсумок, слід зазначити, що основу для розповсюдження етнорелігійного тероризму утворюють стійкі кризові явища в економічній, соціальній і політичній сферах, глибокі протиріччя в цих сферах, політична нестабільність, фактичний розкол громадянського суспільства, відсутність у суспільстві згуртованості, монолітності, які супроводжують перехідні періоди в його розвитку в цілому і є характерними для сучасного етапу розвитку сучасного суспільства. Не викликає сумніву необхідність подальшого глибокого науково-практичного дослідження загальних факторів етнорелігійного тероризму для окреслення його складної феноменологічної природи, несприятливих тенденцій відтворення і керованого використання в геополітичних та інших сферах суспільного життя.

Список бібліографічних посилань

1. Кудрявцев В. Н., Кудрявцев Ю. В., Нерсисянц В. С. Социальные отклонения: введение в общую теорию. М. : Юрид. лит., 1984. 320 с.
2. Курс криминології. Загальна частина : підручник : у 2 кн. / О. М. Джуца, П. П. Михайленко, О. Г. Кулик та ін. ; за заг. ред. О. М. Джуци. Київ : Юрінком Інтер, 2001. Кн. 1. 351 с.
3. Резолюція про терористичну злочинну діяльність : прийн. VIII Конгресом ООН з попередження злочинності та поводження зі злочинцями 07.09.1990 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_828 (дата звернення: 22.11.2017).
4. Мартыненко Б. К. Теоретико-правовые вопросы политического экстремизма: на примере России конца 80-х–90-х годов XX века : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Ростов н/Д, 1999. 180 с.
5. В Україні за межею бідності перебувають близько 60 % населення – ООН // ТСН Україна : сайт. 30.03.2017. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/v-ukrayini-za-mezheyu-bidnosti-perebuvayut-blizko-60-naselennya-oon-905400.html> (дата звернення: 25.10.2017).

Надійшла до редколегії 27.11.2017

СТЕПАНЧЕНКО А. А. ОБЩИЕ ФАКТОРЫ ЭТНОРЕЛИГИОЗНОГО ТЕРРОРИЗМА

Рассмотрены общие факторы этнорелигиозного терроризма. Акцентировано внимание на их социальной обусловленности и взаимосвязи. Подведён итог о значимости исследуемых факторов в объяснении феноменологически сложной природы этнорелигиозного терроризма и неблагоприятных тенденциях его воспроизведения.

Ключевые слова: детерминация, этнорелигиозный терроризм, экономический, политический, социальный фактор, глобализация, кризисные явления.

STEPANCHENKO O. O. GENERAL FACTORS OF ETHNO-RELIGIOUS TERRORISM

The need for a deep scientific and practical study of general factors of ethno-religious terrorism to outline its complex phenomenological nature, unfavorable tendencies in reproduction and controlled use in geopolitical and other spheres of public life is beyond doubt. Herewith, the determination of ethno-religious terrorism, as well as other types of terrorism, is one of the most complex problems of modern criminology.

It has been noted that recently a systematic approach to this complex problem and the complex nature of its study can be traced in the legal literature, and although there is no single theory of the causes of crime in the science, but there is no doubt that there are some phenomena that have a factor nature and are in cause and effect relationship with criminality. As the basic concept for describing the system of factors of ethno-religious terrorism, the author has chosen the principle of the division of all determinants of crime into general and specific factors. The basis for the spread of ethno-religious terrorism is stable crisis phenomena in the economic, social and political spheres, deep economic and social contradictions, political instability, the actual split in civil society, the lack of cohesiveness and the monolithicity in society that accompany transitional periods in its development in the whole and are characteristics for the modern stage of the development of our society.

Social contradictions inherent in modern reality became very negative factors. The are: 1) contradictions caused by the split of society into groups with different economic situations; 2) contradictions caused by the deepening of national, religious disputes, confrontation of regional elites and other conflicts; 3) contradictions caused by the destruction of the system of social guarantees of life of the population.

The author of the article has concluded that it is necessary to take into account the stated factors while developing a system of counteraction measures.

Keywords: *determination, ethno-religious terrorism, economic, political, social factor, globalization, crisis phenomena.*

УДК 343.132(477)

С. С. ТЕРЕЩУК,

кандидат юридичних наук,

викладач кафедри кримінального процесу

та організації досудового слідства факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0000-0002-7263-4155>

СИСТЕМА НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПІДСТАВИ ЇХ ПРОВЕДЕННЯ

Розглянуто кримінальне процесуальне законодавство України, що регулює проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Виявлено певні неузгодженості та прогалини, надано окремі пропозиції та рекомендації щодо удосконалення чинного законодавства.

Ключові слова: *кримінальне провадження, негласні слідчі (розшукові) дії, підозрюваний, суд, слідчий суддя, прокурор, процесуальний керівник, Єдиний реєстр досудових розслідувань, кримінальне правопорушення.*

Tereshchuk, S.S. (2017), "The system of secret investigative (search) actions and the procedural grounds for their conduction" ["Systema nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) dii ta protsesualni pidstavy yikh provedenia"], *Pravo i Bezpeka*, No. 3, pp. 87–92.

Постановка проблеми. Серед науковців до сих пір триває дискусія щодо ролі негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД) у системі кримінального судочинства України. Ухвалення оновленого КПК України, як і будь-яка інша глобальна новація в законодавстві, не могло відбутися без виникнення певних суперечностей і питань, відповідей на які закон не дає. Незважаючи на те, що інституту негласних слідчих (розшукових) дій присвячено значну

кількість статей (понад тридцять) КПК України, залишилося багато положень, які є законодавчо недостатньо врегульованими та неоднозначними для розуміння і правозастосування. Тому необхідно висвітлити окремі аспекти правового регулювання зазначеного процесуального інституту для більш повного та глибокого його розуміння [1, с. 155].

Стан дослідження. Питання системи негласних слідчих (розшукових) дій і процесуальних